

SPOŁECZNO-KULTUROWE ASPEKTY ADOPCJI W BOLIWII

MAGDALENA ZIÓLKOWSKA-KUFLIŃSKA

ABSTRACT. Ziółkowska-Kuflńska Magdalena, *Społeczno-kulturowe aspekty adopcji w Boliwii* (Social and cultural aspects of adoption in Bolivia). Wizerunki ról rodzinnych. Roczniki Socjologii Rodziny, XVIII, Poznań 2007. Adam Mickiewicz University Press, pp. 217-229. ISBN 978-83-232-1907-1, ISSN 0867-2059. Text in Polish with a summary in English.

Magdalena Ziółkowska-Kuflńska, Instytut Socjologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (Institute of Sociology Adam Mickiewicz University), ul. Szamarzewskiego 89, 60-568 Poznań, Poland.

Adopcja jako zjawisko społeczne jest inaczej nazywana pełnym przysposobieniem i oznacza uznanie za swoje dziecka, które zostało urodzone przez inną kobietę¹. Kulturowe aspekty adopcji są określone w definicji antropologicznej tego zjawiska, jaką często przytacza się, omawiając te kwestie. Zatem z kulturowego punktu widzenia adopcja to: „[...] przyjęcie do własnej linii pochodzeniowej lub grupy krewniczej, z wszelkimi wynikającymi stąd prawami, osoby lub zespołu osób uprzednio do niej nie należących, albo zmiana statusu krewniczego z dalszego na bliższy [...]”². W tradycyjnych społeczeństwach patrylinearnych adopcja miała częstokroć charakter uroczystego włączenia do grupy obcej osoby dorosłej/dziecka, której towarzyszył szereg obrzędów. Do najbardziej powszechnych należały obrzędy przejścia, niejednokrotnie praktykowane za pomocą inscenizacji porodu, podczas którego adoptowany był „rodzony” przez matkę adopcyjną. Akt taki był jednoznaczny z formalnym uznaniem nowego członka rodziny za pełnoprawnego krewnego. Tego typu zjawisko kulturowe miało miejsce w wielu społecznościach świata niezależnie od stopnia ich rozwoju technicznego.

W teoretycznych rozważaniach nad problemem adopcji można spotkać się z określeniem „sieroctwa społecznego”, które jest definiowane jako „[...] sytuacja, w której rodzice dziecka żyją, ale nie sprawują nad nim opieki,

¹ E. Szumiło, *Adopcja. Tęsknota za dzieckiem*, Wrocław 1995, s. 5.

² S. Szykiewicz, *Słownik etnologiczny* (red.) Z. Staszczak, Warszawa 1986, s. 16.

dziecko zostało przez nich opuszczone [...]”³. Zatem, wszystkie dzieci przebywające w domach dziecka oraz te, którymi opiekują się krewni (np. dziadkowie) zaliczane są do grupy sierot społecznych, gdyż są pozbawione opieki ze strony rodziców, mają niewystarczającą ilość oddziaływań wychowawczych lub całkowity ich brak, a ponadto przebywają przez długi okres w otoczeniu, które nie jest domem rodzicielskim⁴. Adopcja jest zaś, w tym ujęciu, rozwiązaniem problemu „sieroctwa społecznego”, bowiem dzieci adoptowane nie są zaliczane do tej grupy.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że adopcja oraz jej pośrednie przyczyny są bardzo rozległym i trudnym do jednoznacznego wyjaśnienia problemem. Jedno zaś jest bezspornie pewne, mianowicie fakt, iż adopcja umożliwia zagwarantowanie „opuszczonemu” dziecku normalne, szczęśliwe życie. Zarówno psychologowie, jak i socjologowie zajmujący się tą problematyką podkreślają, że emocjonalny kontakt dziecka z rodzicem/rodzicami ma decydujący wpływ na jego rozwój, zdrowie. Jak zauważa A. Baładynowicz: „[...] W XIII wieku panujący na Sycylii Fryderyk II przeprowadził doświadczenie, którym starał się potwierdzić wysnutą przez siebie hipotezę, że noworodek przychodzi na świat ze znajomością jakiegoś starożytnego języka [...]. W tym celu polecił on grupie przybranych opiekunek, aby ograniczyły się jedynie do pielęgnowania swoich dzieci w milczeniu, nie nawiązując z nimi kontaktu, w nadziei, że dziecko po jakimś czasie samo przemówi do opiekunki. Skutki tego makabrycznego eksperymentu były wstrząsające. Wszystkie dzieci biorące w nim udział po jakimś czasie zmarły”⁵. Doświadczenie to dowodzi zgoła czegoś innego, co nie było zakładane: każde dziecko od chwili urodzenia potrzebuje kontaktu z rodzicami, a szczególnie z matką. Stąd wynika najprawdopodobniej zdecydowanie większy odsetek pozytywnych adopcji przeprowadzanych z udziałem bardzo małych dzieci, które szybciej mają zagwarantowane zaspokojenie tej potrzeby.

Jak już wspomniałam wcześniej, zjawisko adopcji jest powszechne i znane wielu kulturom świata, zarówno w czasach współczesnych, jak i w historycznych. Poniżej chciałabym przedstawić współczesne uwarunkowania adopcji w Boliwii oraz konsekwencje społeczno-kulturowe tego zjawiska. Z uwagi na fakt, iż ludność tubylcza Boliwii, a więc grupy indiańskie zamieszkujące zarówno obszary andyjskie, jak i społeczności żyjące na obszarze Amazonii boliwijskiej, mają zagwarantowane wszelkie prawa

³ A. Baładynowicz, *Prawne, psychologiczne i społeczne problemy adopcji*, [w:] *Adopcja, teoria i praktyka* (red.) K. Ostrowska, E. Milewska, Warszawa 1999, s. 7-31.

⁴ A. Szyborska, *Sieroctwo społeczne*, Warszawa 1969, s. 16-17.

⁵ A. Baładynowicz, *Prawne, psychologiczne i społeczne problemy adopcji*, [w:] *Adopcja, teoria i praktyka* (red.) K. Ostrowska, E. Milewska, Warszawa 1999, s. 7-31.

obywatelskie, nie będę w tym miejscu czynić rozróżnienia na adopcję realizowaną wśród Indian i wśród Boliwijczyków. Warto jedynie podkreślić fakt, że Indianie mają ogromne poczucie więzi ze swoimi dziećmi, co oczywiście nie oznacza, że adopcja nie ma tu miejsca. Zazwyczaj porzucone lub częściej osierocone dzieci indiańskie trafiają bezpośrednio do najbliższej żyjącej rodziny (dziadkowie, wujostwo), rzadziej są adoptowane przez osoby niespokrewnione.

Adopcja w Boliwii, podobnie jak w wielu innych krajach, w tym także w Polsce, jest uregulowana przepisami prawnymi, w myśl których dziecko adoptowane jest przysposabiane przez osoby pozostające w związku małżeńskim, spełniające określone warunki osoby samotne lub osoby przebywające w związkach stałych, lecz niezalegalizowanych. W takim przypadku każda sprawa jest indywidualnie rozpatrywana przed sądem. Zainteresowane adopcją osoby są zobowiązane do udokumentowania związku, w którym przebywają (najczęściej wystarczają zeznania świadków). Wszelkie przepisy dotyczące adopcji są w Boliwii zawarte w *Código del Niño, Niña y Adolescente de la Republica de Bolivia* (kodeks chłopca, dziewczynki i małoletniego w Republice Boliwii). Kodeks ten został uchwalony na mocy Ustawy Nr 2026 z 1999 roku i jest podzielony na księgi, części, rozdziały, podrozdziały i sekcje. Składa się z 319 artykułów, w których zawarte są informacje o postanowieniach prawnych od kwestii ogólnych, takich jak prawo do życia i opieki zdrowotnej, aż po problematykę szczegółową związaną właśnie z adopcją. Uregulowania prawne w jednoznaczny sposób określają adopcję jako proces bezpośredni, nieodwracalny i pełnoprawny⁶.

Adoptowane dziecko ma zagwarantowane wszelkie prawa wynikające z ustaleń prawnych, ze szczególnym uwzględnieniem ograniczenia lub najczęściej całkowitego ustania więzi adoptowanego z rodzicami biologicznymi. Prawo przewiduje sytuację, w której należy określić związki biologiczne adoptowanego w przypadku podejrzenia o zbyt bliskie pokrewieństwo między narzeczonymi, z których jedno jest dzieckiem adoptowanym (*Código del Niño...*, art. Nr 59). Prawa adoptowanego w tym względzie są zapewnione, nawet w przypadku śmierci rodziców adopcyjnych czy szczególnych starań rodziców biologicznych o odzyskanie opieki nad dzieckiem. Adopcja bowiem zapewnia dziecku status pełnoprawnego członka rodziny, w której został przysposobiony⁷.

W Boliwii, z uwagi na szczególną historię tego kraju oraz współczesne uwarunkowania społeczno-kulturowe i ekonomiczne mamy do czynienia

⁶ *Código del Niño...*, art. Nr 57

⁷ *Código del Niño...*, art. Nr 58. Prawne uregulowania dotyczące adopcji w Polsce przewidują dokładnie takie same konsekwencje zarówno dla adoptowanego dziecka, jak i dla adoptujących rodziców.

z dwoma rodzajami adopcji⁸. Z jednej strony jest to adopcja „wewnętrzna”, czyli taka, gdzie dziecko boliwijskie jest adoptowane przez boliwijskich obywateli lub przez obywateli innych krajów, o ile zamieszkują na stałe Boliwię przynajmniej od dwóch lat. Z drugiej strony istnieje również adopcja „zewnętrzna”, czyli międzynarodowa, gdzie dziecko boliwijskie jest adoptowane przez obywateli innych krajów. Zarówno w przypadku adopcji wewnętrznych, jak i zewnętrznych spotykamy się częstokroć z patologiami, które swoje odzwierciedlenie mają w nielegalnym przebiegu procesu przy sposobiania. Poniżej spróbuję przedstawić wspomniane wyżej rodzaje adopcji oraz ich społeczne konsekwencje w dzisiejszej Boliwii.

Adopcja ma na celu zapewnienie adoptowanemu dziecku jak najlepszych warunków do życia i rozwoju. Z kolei rodzice adopcyjni mają zagwarantowane wszelkie prawa wobec adoptowanego dziecka. Decydując się na adopcję, przyjmują na siebie całą odpowiedzialność za dziecko, z wszelkimi konsekwencjami wynikającymi ze sprawowania nad nim opieki. Zatem adopcja może zostać zrealizowana, jeśli bez najmniejszych nawet wątpliwości można stwierdzić, że proces ten jest dla adoptowanego z całą pewnością korzystny⁹.

Osoby zainteresowane adopcją muszą przyjąć do wiadomości, że godzą się na podjęcie decyzji, której konsekwencje będą im towarzyszyć przez całe życie oraz zaważą na przebiegu życia dziecka, które adoptują. W rozwiązaniach legislacyjnych kładzie się nacisk na fakt, że adopcja jest procesem legalnym i nie może odbywać się pod jakąkolwiek presją, na podstawie umowy/obietnicy czy transakcji. Osoby, których zgoda na oddanie dziecka do adopcji jest niezbędnym warunkiem rozpoczęcia całego procesu, muszą przedstawić w początkowej fazie odpowiedni wniosek na piśmie, a następnie muszą swoją decyzję potwierdzić osobiście podczas rozmowy z sędzią Sądu Rodzinnego w obecności przedstawiciela Ministerstwa Spraw Publicznych. Ponadto należy udokumentować związki rodzinne pomiędzy dzieckiem oddawanym do adopcji a osobami wyrażającymi na to zgodę. W sytuacji, kiedy rodzice biologiczni są nieletni (najczęściej matka) i decydują się na oddanie dziecka do adopcji, wówczas podczas wstępnej fazy procesu adopcyjnego muszą być obecni ich rodzice lub prawni opiekunowie.

⁸ Boliwia, jak większość krajów Ameryki Łacińskiej jest państwem, na którego historię miało wpływ wiele kultur i społeczeństw. Szczególne piętno odcisnęła w tym zakresie Hiszpania, a w późniejszym okresie również Stany Zjednoczone. Mieszanka kultur, języków i systemów wartości spowodowała, że Boliwia nie jest pod tym względem krajem jednorodnym. Ponadto obecne problemy ekonomiczne oraz bardzo wysoki przyrost naturalny sprawiają, że zamożne kraje z Europy Zachodniej oraz Stany Zjednoczone niezwykle usilnie zabiegają o możliwość adoptowania dzieci z Boliwii.

⁹ *Código del Niño...*, art. Nr 63.

Istnieje pewna pula przepisów, które są zbieżne w przypadku realizacji adopcji wewnętrznej i zewnętrznej. Generalnie zaznacza się, że dziecko adoptowane musi mieć mniej niż 18 lat na dzień podpisania umowy adopcyjnej. Ponadto musi być przed ewentualnym sfinalizowaniem procesu adopcyjnego poinformowane o wszystkich konsekwencjach wynikających z adopcji. Każde dziecko, które ma zostać przysposobione jest przesłuchiwane przez sędziego Sądu Rodzinnego, który ostatecznie ma decydujący głos w kwestii wyrażenia zgody na realizację procesu adopcyjnego. Osoby pragnące adoptować dziecko muszą oprócz tego spełniać szereg innych koniecznych warunków. Przede wszystkim muszą mieć co najmniej 25 lat i być przynajmniej 15 lat starszymi od adoptowanego dziecka¹⁰. Górną granicę wieku dla rodziców adopcyjnych stanowi 50 lat, z uwzględnieniem 3 lat na potencjalnie długi proces adopcyjny¹¹. Niezbędnym warunkiem jest także zaświadczenie o dobrym zdrowiu fizycznym i psychicznym, potwierdzenie stanu finansowego oraz niekaralność. W przypadku małżeństw należy ponadto przedłożyć akt ślubu, natomiast osoby pozostające w związkach niezalegalizowanych zobowiązane są do potwierdzenia ich przed sądem.

Z punktu widzenia przepisów prawnych adopcja zagraniczna ma miejsce wówczas, gdy rodzicami adopcyjnymi są obcokrajowcy zamieszkujący poza granicami kraju, z którego pochodzi adoptowane dziecko lub są Boliwijczykami, ale na stałe zamieszkują za granicą. Adopcja zagraniczna może mieć miejsce tylko i wyłącznie w przypadku, kiedy zostały wyczerpane wszelkie możliwości znalezienia dla dziecka rodziny w kraju bez spodziewanego pozytywnego skutku. Ponadto pomiędzy Boliwią a krajem rodziców adopcyjnych muszą być podpisane porozumienia w kwestii adopcji. Pod tym kątem w Boliwii kładzie się szczególny nacisk na kwestię ratyfikowania Międzynarodowej Konwencji Praw Dziecka, którą w Boliwii ratyfikowano 24 grudnia 2001 roku. Podobnie jak w przypadku adopcji krajowej kandydaci na rodziców adopcyjnych muszą przedstawić szereg dokumentów i zaświadczeń: akt ślubu potwierdzający, że małżeństwo zostało

¹⁰ Warto w tym miejscu zauważyć, że w Polsce ten sam przepis mówi o tym, że różnica wieku między dzieckiem a rodzicem powinna wynosić przynajmniej 18 lat. Jest to w dużej mierze uwarunkowane kulturowo: w Boliwii odnotowuje się znaczny odsetek matek poniżej 18. roku życia, co mimo wielu społecznych konsekwencji nie powoduje szczególnego zaniepokojenia.

¹¹ Również w tym przypadku przepisy stosowane w Polsce nieco różnią się od przepisów boliwijskich: w Polsce nie ma ustalonej górnej granicy wieku dla rodziców; zaznacza się jedynie, że powinni być w takim wieku, by w późniejszym okresie mogli zapewnić dziecku opiekę rodzicielską. Zazwyczaj kwestie te są w procesie przygotowawczym (preadopcyjnym) ustalane przez ekspertów (psychologów, pedagogów) i z reguły powodują, że starszym małżeństwom nie umożliwia się adopcji maleńkich dzieci.

zawarte przed narodzinami dziecka; metryki informujące o adekwatnym wieku (pomiędzy 25 a 50 rokiem życia); zaświadczenia lekarskie, poświadczenie o niekaralności, potwierdzenie odpowiednich środków finansowych; zaświadczenie o pozytywnym przebiegu testów psychologicznych oraz ważne paszporty. Warto w tym miejscu podkreślić fakt, że prawo boliwijskie zapewnia adoptowanemu dziecku prawo do obywatelstwa boliwijskiego, niezależnie od tego skąd pochodzą rodzice adopcyjni.

Adopcja jest poprzedzona okresem przedadopcyjnym, w trakcie którego dziecko przebywa z przyszłymi rodzicami przez określony sądownie czas. Jest to konieczne do wstępnego sprawdzenia wzajemnych relacji pomiędzy zainteresowanymi stronami. Jeśli adoptujący są obcokrajowcami lub Boliwijczykami zamieszkującymi na stałe poza granicami Boliwii, wówczas okres przedadopcyjny musi być realizowany na terenie Boliwii przez okres przynajmniej 15 dni. Sąd może uchylić spełnienie tego warunku w przypadku, kiedy dziecko jeszcze przed adopcją zamieszkiwało z przyszłymi rodzicami (na przykład z dziadkami, wujostwem itp.). Proces adopcyjny jest objęty całkowitą tajemnicą, a złamanie tego przepisu podlega postępowaniu sądowemu.

Pomyślne sfinalizowanie adopcji oznacza, że dziecko zostaje zarejestrowane w Urzędzie Stanu Cywilnego jako naturalne dziecko „nowych” rodziców, natomiast we wszelkich dokumentach dziecka nie ma adnotacji o jego biologicznych rodzicach. Tego typu informacje zostają w posiadaniu ośrodków adopcyjnych i sądów i są oczywiście objęte całkowitą tajemnicą. Na rodzicach adopcyjnych natomiast spoczywa obowiązek poinformowania dziecka o adopcji, jeśli wyrazi taką prośbę. Ponadto dziecko adoptowane ma prawo do informacji o rodzicach biologicznych, które może uzyskać w określonych wyżej instytucjach.

Ośrodki adopcyjne w Boliwii muszą mieć odpowiednie certyfikaty i przynajmniej teoretycznie jest to warunkiem koniecznym do legalnego przeprowadzenia procesu adopcyjnego. Prawdopodobnie w Boliwii działa około 20 ośrodków adopcyjnych, które nie są w żaden sposób kontrolowane przez państwo. Instytucje te w zależności od przeznaczenia zajmują się organizowaniem adopcji wewnętrznej lub międzynarodowej. W tym drugim przypadku można zauważyć, że istnieje szereg porozumień pomiędzy Boliwią a innymi krajami, na przykład Hiszpanią, Włochami, czy Stanami Zjednoczonymi. W ambasadzie Stanów Zjednoczonych w Boliwii obok informacji dotyczących formalności wizowych, porad związanych z opieką medyczną itp. znajdują się informacje na temat warunków, jakie należy spełnić w przypadku chęci adoptowania dziecka boliwijskiego. W zasadzie każdy departament w Boliwii może poszczycić się własnymi placówkami adopcyjnymi zajmującymi się adopcją zagraniczną. Należą do nich zarówno

instytucje publiczne, jak i niepubliczne, głównie prywatne, z założenia zajmujące się adopcjami międzynarodowymi. Głównym zadaniem takich ośrodków adopcyjnych jest wyszukiwanie osób zainteresowanych przysposobieniem dziecka. W tym celu na przykład w ciągu ostatnich lat powstało wiele stron internetowych, które mają na celu dotarcie do jak największej liczby zainteresowanych adopcją osób.

Oprócz tego ośrodki adopcyjne wychodzą naprzeciw samotnym matkom, szczególnie nieletnim, które nie zamierzają zajmować się swoim dzieckiem, by nie obawiały się podjąć decyzji o oddaniu dziecka do adopcji. Niektóre ośrodki zapewniają takim matkom opiekę do czasu urodzenia dziecka czy wsparcie psychologa. Oprócz tego celem placówek adopcyjnych jest również zapewnienie udzielania wsparcia rodzicom adopcyjnym już po sfinalizowaniu procesu adopcyjnego. Tworzy się ponadto stowarzyszenia i kluby rodzin adopcyjnych, gdzie ludzie będący w podobnej sytuacji i borykający się z takimi samymi problemami wymieniają się doświadczeniami i wzajemnie udzielają sobie rad. Podobne stowarzyszenia, choć o nieformalnym charakterze powstają również na wielu stronach internetowych i przyjmują zazwyczaj konwencję otwartego forum.

Szereg ośrodków adopcyjnych pełni funkcje sierocińców lub domów dziecka. Bardzo często są one zakładane z inicjatywy instytucji kościelnych: misyjnych, parafialnych itp. Oprócz tego w Boliwii działają instytucje oparte na działalności wolontariuszy, jak na przykład *Charity Bolivia*, założona przez Angielkę Claire Hamnet i Holendra Gartjana Janszena. Organizacja ta zajmuje się między innymi realizacją projektu budowy domu dziecka dla porzuconych dzieci z Cochabamby i okolic. Jest to instytucja, która nie jest skoncentrowana na czerpaniu zysków ze swojej działalności i wszelkie dotacje otrzymywane z funduszy prywatnych przeznacza na pomoc swoim podopiecznym. Oprócz tego działa w Cochabambie dom dziecka założony w 1975 roku przez Austriaka Hermana Gmeinerja. Był on założycielem międzynarodowej organizacji *SOS – Kinderdorf Internacional*, która zajmuje się tworzeniem domów dziecka na całym świecie. Organizacja ta ma swoje przytulki również w innych miejscowościach Boliwii: Oruro, Potosi, La Paz, Santa Cruz. Tego typu zagranicznych instytucji zajmujących się opieką nad porzuconymi i osieroconymi dziećmi w Boliwii jest bardzo dużo. Nie możemy tu wymienić ani omówić wszystkich ze względu na ograniczony rozmiar artykułu.

Na terytorium Boliwii działa również szereg instytucji międzynarodowych zajmujących się z założenia adopcją. Do najprężniej działających należą: INTERADOP, ECAI (*Entidad Colaboradora de Adopción Internacional*), ARFA, FAMUR, FEYDA, LA CASA, LOS NINOS ANTE TODO, ADECOP

(*Asociación Colaboradora de Adopción Internacional*) itd. INTERADOP jest instytucją hiszpańską zajmującą się formalizowaniem procesów adopcyjnych pomiędzy hiszpańskimi kandydatami na rodziców adopcyjnych a boliwijskimi dziećmi oczekującymi na adopcję. Działalność tej instytucji jest szczególnie widoczna w Cochabambie i okolicach i polega głównie na udzielaniu wszelkiej legalnej pomocy rodzicom adopcyjnym w kwestii zrealizowania procesów adopcyjnych. Tak więc do głównych zadań przedstawicieli tej instytucji należy pomoc prawna, administracyjna, informacyjna i pośrednicząca pomiędzy Boliwią a Hiszpanią w zakresie adopcji.

ECAI została akredytowana w Boliwii 25 maja 2004 roku, a więc jest instytucją międzynarodową, która działa w tym kraju stosunkowo krótko. ECAI jest organizacją hiszpańską, która zajmuje się formalizowaniem procesów adopcyjnych nie tylko w Boliwii, ale również w Chinach i na Filipinach i najprawdopodobniej będzie rozszerzać pole swojej działalności. Główne zadania tej instytucji są podobne do tych, które realizuje INTERADOP i polegają na pośrednictwie między Boliwią i Hiszpanią w kwestii adopcji.

Organizacja ARFA zajmuje się pośrednictwem adopcyjnym w takich krajach jak: Boliwia, Burkina Faso, Kamerun, Kolumbia, Chiny, Filipiny, Haiti, Honduras, Indie, Mozambik, Rosja, Ukraina, Mołdawia, Salwador, Etiopia, Kazachstan, Litwa, Maroko, Senegal, Meksyk i Panama.

FAMUR (*La Asociación de Familias Adoptantes de Murcia*) jest kolejną instytucją hiszpańską zajmującą się adopcjami dzieci boliwijskich, a także chińskich, filipińskich i hinduskich.

FEYDA (*FE Y ViDA* – z hiszpańskiego „wiara i życie”) została założona przez zakonnika Felixa Villafranca Calvillo, który działał w Świeckim Zgromadzeniu Marianistów Apostolskich. Do głównych zadań FEYDA należy organizowanie domów dla porzuconych dzieci w Boliwii oraz poszukiwanie dla nich rodzin zastępczych. FEYDA jest instytucją inspirowaną i zarządzaną przez Kościół katolicki. W ostatnich latach instytucja ta sfinalizowała prawie 50 adopcji zagranicznych, w których adoptowane były dzieci boliwijskie.

Instytucją zajmującą się tego typu działalnością we Włoszech jest LA CASA (z hiszp. „dom”), a w Szwecji LOS NINOS ANTE TODO (z hiszp. „dzieci przede wszystkim”). Działalność tych wszystkich organizacji na szczeblu państwowym kontroluje Wiceministerstwo do Spraw Płci, Pokoleń i Rodziny (*Viceministerio de Asuntos de Genero, Generacionales y Familia*).

Z różnorodnych źródeł statystycznych wynika, że w Boliwii jest ponad 6 000 dzieci, przebywających w domach dziecka. Liczba ta dotyczy zarówno dzieci osieroconych, jak również tych, które zostały porzucone przez biologicznych rodziców. Mówi się, że 30% dzieci przebywających w domach dziecka ma matkę, ojca lub jakiegokolwiek bliskiego krewnego.

Procent adoptowanych małych dzieci przez rodziny boliwijskie jest niski¹². Społeczeństwo, którego normy kulturowe w dużej mierze oparte są na wzorach metyjskich (*machismo*) przejawia swoiste opory co do przyjęcia do swojej rodziny obcego dziecka. Dzieje się tak głównie z uwagi na niepewność jutra charakterystyczną dla większości społeczeństwa boliwijskiego oraz powszechny brak pieniędzy. Zdarza się niejednokrotnie, że małżeństwo adoptuje dziecko bynajmniej nie tyle z potrzeby serca i miłości, co z powodu braku towarzystwa. W takiej rodzinie nie może być mowy o tym, że dziecko poczuje się kochane, poczuje to, czego brakowało mu przez wszystkie lata.

Między rokiem 1994 a 2002 zrealizowano w Boliwii 983 procesy adopcyjne, gdzie rodzinami adoptującymi były małżeństwa z Hiszpanii, Włoch, Francji, Danii, Norwegii i Szwecji. Z kolei w tym samym okresie przeprowadzono zaledwie 123 adopcje krajowe¹³. Natomiast pomiędzy rokiem 2002 a 2003 sfinalizowano 313 zagranicznych procesów adopcyjnych, przy czym według Elizabeth Patiño – wiceminister odpowiedzialnej za kwestie dotyczące dzieci i młodzieży, najprawdopodobniej procent adopcji nielegalnych był w tym czasie znacznie większy. Znikoma liczba adopcji nie współgra ze stosunkowo krótkim czasem realizacji procesu adopcyjnego, który najkrócej trwa dwa miesiące, a najdłużej dwa lata. Dzieje się tak głównie dlatego, że bardzo często adopcja odbywa się w drodze „porozumienia bezpośrednich zainteresowanych” z pominięciem procedur formalnych. Poszukujący dziecka do adopcji rodzice zwracają się bezpośrednio do kobiet, które chcą oddać swoje, często jeszcze nie narodzone dziecko, a następnie w Urzędzie Stanu Cywilnego rejestrują je jako własne. W Boliwii brak przepisów prawnych, które w sposób jednoznaczny eliminowałyby tego rodzaju zjawiska, dlatego niezwykle trudno określić choćby przybliżoną nawet liczbę adopcji nieformalnych.

Poniższe tabele przedstawiają liczbę adopcji zrealizowanych w Boliwii w 2002 i 2003 roku. Pod uwagę wzięto kraje europejskie oraz dzieci adoptowane od 0 do lat 10, z uwzględnieniem płci dziecka (D – dziewczynka, C – chłopiec).

Z tabeli 1 i 2 wynika, że najczęściej są adoptowane dziewczynki (2002) i chłopcy (2003) w wieku do lat dwóch, najmniej adoptuje się dzieci starszych, mniej więcej powyżej 6. roku życia. Jest to zjawisko powszechne, występujące praktycznie we wszystkich krajach. Rodzice adopcyjni chcą adop-

¹² Dla porównania: w Polsce zdecydowanie większy odsetek dotyczy adopcji krajowych, adopcje zagraniczne stanowią zaledwie kilka procent wszystkich adopcji. Jednak od kilku lat ten trend ulega przesunięciu, co sprawia, że adopcje zagraniczne stają się coraz bardziej popularne.

¹³ W La Paz zrealizowano 73 adopcje, w El Alto 31 i w Tarija 19.

tować dziecko jak najmłodsze, aby od początku móc je wychowywać zgodnie ze swoimi normami. W przypadku adopcji dzieci starszych, poniekąd już kulturowo i osobowościowo ukształtowanych w znacznym stopniu, pojawiają się wątpliwości i obiekcje, które procentują mniejszym zainteresowaniem się przysposobieniem tych dzieci.

Tabela 1

Adopcje zagraniczne w 2002

	0 – 2 lata		2- 4 lata		4 – 6 lat		6 – 8 lat		8 – 10 lat		Ogółem	
	D	C	D	C	D	C	D	C	D	C		%
Hiszpania	33	19	8	6	1	0						61
Włochy	4	7	3	4	1	0	1					18
Francja	0	1	1	1	3	0			1	3		9
Dania	4	7	1	1	0	0						12
Ogółem	41	34	13	12	5	0	1		1	3		100

Tabela 2

Adopcje zagraniczne w 2003

	0 – 2 lata		2- 4 lata		4 – 6 lat		6 – 8 lat		8 – 10 lat		Ogółem	
	D	C	D	C	D	C	D	C	D	C		%
Hiszpania	35	30	8	20	3	12	1	1				54
Włochy	13	7	5	9	0	4	0	2		1		20
Francja	1	8	3	9	5	6	2	0				17
Dania	6	7										6
Szwecja	0	5										3
Ogółem	55	57	16	38	8	22	3	3	0	1		100

Źródło: Unidad de Adopciones VIJ UNTE

Adopcja jest traktowana w Boliwii jako temat tabu. Przeważnie rodzice adopcyjni preferują utrzymanie w tajemnicy faktu, że adoptowali dziecko. Wszelkie formalności, na przykład proces adopcyjny, odbywa się na ich życzenie w miejscowości znacznie oddalonej od ich miejsca zamieszkania. Rodzice adopcyjni boją się, że niepowołane osoby trzecie mogłyby w niewłaściwy sposób lub w nieodpowiednim momencie dla dziecka wyjawić mu prawdę o jego pochodzeniu. Psychologowie jednak są zgodni co do tego, iż mimo wszystko dziecko ma prawo do wiedzy o tym, że jest adoptowane. Umiejętne poinformowanie o tym fakcie eliminuje zagrożenie buntu i poczucia odrzucenia przez rodziców biologicznych. Ponadto adoptowane dziecko, które ma świadomość swojego prawdziwego pochodzenia nie jest narażone na szok, który w połączeniu z buntem wieku dojrzewania najczęściej prowadzi do niepożądanych zachowań. Panuje opinia wśród osób zajmujących się zawodowo adopcją, iż optymalny wiek dziecka, w którym powinno się je poinformować o adopcji to 3 lub 4 lata. W tym okresie

w dziecku zaczyna budzić się poczucie własnej tożsamości i prawdopodobnie jest to idealny moment na stopniowe wprowadzanie dziecka w ten trudny temat. Jeśli bowiem dziecko będzie wiedziało „od początku” o tym, że jest adoptowane, nie poczuje się przede wszystkim oszukane.

Takie dylematy natury psychologicznej pojawiają się także wśród osób zajmujących się działalnością społeczną, w tym adopcją w Boliwii. Jednakże adopcja jako temat do rozważań naukowych jest tam obecna od bardzo niedawna. Od kilku lat w naukach społecznych analizuje się to zjawisko z punktu widzenia wielu aspektów. Jednym z nich jest problem adopcji nielegalnej. Jak wynika z doniesień prasowych bardzo często w ten proceder są zamieszane osoby związane z instytucjami sądowymi, które teoretycznie mają obowiązek czuwać nad prawidłowym przebiegiem procesów adopcyjnych. Jeśli dochodzi to takich patologii, to najczęściej w przypadku adopcji zagranicznych, bowiem bezdzietne, dobrze sytuowane małżeństwa z Hiszpanii czy Stanów Zjednoczonych są gotowe zapłacić ogromne pieniądze za szybko przeprowadzoną adopcję, nawet jeśli zdają sobie sprawę z tego, że istnieje ryzyko, iż nie jest to do końca legalne. Pieniądze w tej sytuacji trafiają bezpośrednio do rąk na przykład sędziego lub innej wysoko postawionej, wpływowej osoby. W ten sposób obchodzi się prawo, a ofiarami są dzieci, często adoptowane przez niewłaściwe osoby. Konsekwencje takich zjawisk nietrudno przewidzieć: dzieci trafiają na ulicę, są ofiarami przestępstw seksualnych itp. Na szczęście nie jest to regułą, ale dane o dzieciach uprowadzonych lub zaginionych są alarmujące.

Tabela 3

Zestawienie adopcji zagranicznych w latach 2002-2004

Nazwa organizacji lub instytucji adopcyjnej	Kraj	Rok 2002	Rok 2003	Rok 2004	Suma adopcji
AMOFREM	Hiszpania	21	11	0	32
ADECOP	Hiszpania	18	74	1	93
FEYDA	Hiszpania	30	7	0	37
ADOPTA	Hiszpania	0	0	0	0
INTERADOP	Hiszpania	0	0	0	0
SPAI	Włochy	12	34	0	46
LA CASA	Włochy	0	10	0	10
El Conventino	Włochy	0	3	0	3
AIBI	Włochy	6	14	0	20
Los Niños Ante Todo	Szwecja	0	3	0	3
ADOPSONSFORUM	Norwegia	0	0	1	1

Źródło: Informe Ong Sobre el Cumplimiento de la Convencion Internacional de los Derechos de los Niños en la Republica de Bolivia, 2004

Powyższa tabela obrazuje działalność organizacji pozarządowych i instytucji zajmujących się finalizowaniem adopcji zagranicznych w Boliwii. Wynika z niej, że zdecydowana większość adopcji jest przeprowadzana w Hiszpanii oraz we Włoszech. Niektóre instytucje działają niezwykle prężnie i każdego roku odnotowują znaczną liczbę pozytywnie przeprowadzonych procesów adopcyjnych (ADECOP, FEYDA), inne zaś ograniczają się jedynie do oficjalnej rejestracji swojej działalności (ADOPTA). Jednak bez wątpienia na szczególne zainteresowanie zasługuje fakt, że jest tych organizacji znacząca liczba.

Podsumowując, chciałabym zauważyć, że problem adopcji, niezależnie od tego w jakim kraju mamy z nim do czynienia, ani bez związku z tym, jakiego społeczeństwa czy kultury dotyczy, jest zjawiskiem szczególnym i wymagającym wyjątkowego podejścia interpretacyjnego. Chodzi bowiem o to, że za każdym razem dotyczy dziecka, które powinno mieć zagwarantowane wszelkie prawa umożliwiające mu normalne funkcjonowanie w określonym społeczeństwie. W Boliwii, podobnie jak w innych krajach, dostrzeżono ten problem i obecnie adopcja jest zjawiskiem społecznym obwarowanym rozwiązaniami prawnymi. Mając na uwadze dobro dziecka, umożliwia się przeprowadzanie adopcji w zakresie międzynarodowym, by zminimalizować potencjalną konieczność długotrwałego przebywania dziecka poza rodziną. Obok tych rozwiązań są podejmowane również działania mające na celu wyeliminowanie lub przynajmniej znaczne ograniczenie adopcji nielegalnych, które niestety nadal w Boliwii występują. Uważam, że do ukazania pełnego obrazu tego niezwykle interesującego zjawiska konieczne jest przeprowadzenie stacjonarnych badań terenowych w tym kraju. Analiza dokumentów oraz bezpośrednia obserwacja zapewne wniosłaby wiele interesujących informacji w tej kwestii. Społeczeństwo boliwijskie ciągle się rozwija, a wraz z tym pojawiają się także rozwiązania kluczowych problemów, które dla przyszłości tego kraju mają charakter strategiczny.

LITERATURA CYTOWANA

- Balandynowicz A., *Prawne, psychologiczne i społeczne problemy adopcji*, [w:] K. Ostrowska, E. Milewska (red.), *Adopcja – teoria i praktyka*. Warszawa 1999
Mateo Perez Maria: „Adopcion en Bolivia”, *Revista de Treball Social*, nr 144, 1996
- Morales-Ahumada M. F. „Desarrollo y formacion de los hijos desde la perspectiva del padre”, Documento de Discusion, CIDE 2001
- Szumilo E., *Adopcja. Tęsknota za dzieckiem*, Wrocław 1995
- Szymborska A., *Sieroctwo społeczne*, Warszawa 1969
- Szynkiewicz S., *Adopcja (definicja hasła)*, [w:] Z. Staszczak (red.), *Słownik etnologiczny*, Warszawa 1987

SOCIAL AND CULTURAL ASPECTS OF ADOPTION IN BOLIVIA

Summary

The principal aim of this article is to determine the function of the adoption in Bolivia, which usually is the main cultural and social value. I am of the opinion that the adoption in Bolivia cannot be considered in isolation from the cultural, social and historical determination. I also consider that interpretation and analysis of the conditions of adoption should be considered with a lot of relations between the members of this society.

Adoption in Bolivia is a lengthy and complex process and the Bolivian judicial and administrative requirements are numerous. Although adoption of children in Bolivia by foreigners remains a sensitive issue, the Bolivian courts are willing to approve such adoptions. Bolivia has two types of adoptions: national and intercountry. However, Bolivia does not allow intercountry adoptions to countries that have not ratified the Hague Convention on Intercountry Adoption, including the United States. In order to be eligible for adoption, a Bolivian child must be "abandoned." Abandonment is a legal finding made by the Bolivian court, and must occur before the child is assigned to prospective adoptive parents. In effect, this prohibits so-called "direct" adoptions, in which the birth parent gives a child directly (or via an intermediary) to specific prospective adoptive parents for adoption. In addition, this effectively bars adoptive parents from searching for and locating a child on their own. Prospective adoptive parents must work with the Vice-Ministry of Gender and Generational Affairs to locate a child that is eligible for adoption. Adoption in Bolivia has a very important value to all members of this country. This problem is fundamental from the society's point of view and it is very important to observe the development and solutions of this question.